

Anna Kruś

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.

„Zmiany funkcjonowania Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego po 1918 r., na obszarze współczesnego województwa łódzkiego, w świetle uwarunkowań geograficzno-politycznych”

Na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, poza dominującym Kościołem Rzymskokatolickim funkcjonuje blisko 140 zarejestrowanych związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej. W województwie łódzkim, którego obszar stanowi przestrzeń badawczą niniejszej pracy, zamieszkuje wielu przedstawicieli mniejszościowych związków wyznaniowych. Do najliczniejszych z nich zaliczamy członków: Kościoła Prawosławnego, Kościoła Luterskiego, wyznawców Religii Mojżeszowej czy Świadków Jehowy. Ich obecność na terenie naszego województwa, była uwarunkowana politycznie lub historycznie wskutek działań wojennych, migracji czy zmian przebiegu granic. Bogate dzieje naszego województwa, splecione są z historią i dziedzictwem tych denominacji.

Na szczególną uwagę pod tym względem, zasługuje najliczniejszy w Polsce i w województwie łódzkim kościół nurtu protestanckiego - Kościół Ewangelicko-Augsburski (KEA). Dwuczłonowa nazwa kościoła: Ewangelicko-Augsburski odnosi się do Jego głównych założeń doktrynalnych a zwłaszcza ścisłego nawiązania do Ewangelii, lub szerzej mówiąc Biblii oraz do Konfesji Augsburskiej – dokumentu będącego wykładnią nowej doktryny wiary.

Podsumowując powyższe rozważania przedstawić należy podmiot i przedmiot pracy badawczej. Podmiot pracy stanowią będą członkowie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego zamieszkujący teren województwa łódzkiego. Przedmiot pracy stanowią będą geograficzno-polityczne uwarunkowania funkcjonowania tego Kościoła na wskazanych terenie.

Zarysowania wymaga również cel badawczy. Celem pracy jest analiza zmian funkcjonowania Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w przestrzeni współczesnych granic administracyjnych województwa łódzkiego, po 1918 roku, związanych z kolejnymi zmianami ustrojowymi, a w ich ramach ze zmiennością polityki władz wobec wyznań mniejszościowych, w szczególności ewangelików.

Autorka jako cele główne pracy badawczej ustanowiła:

- zbadanie zmian w rozmieszczeniu przestrzennym, strukturze społecznej i organizacyjnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego,
- analiza form aktywności religijnej i społecznej ewangelików augsburskich w regionie łódzkim,
- inwentaryzacja i ocena stanu dziedzictwa kulturowego tej denominacji w obrębie województwa łódzkiego,
- analiza funkcjonowania Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w zróżnicowanych uwarunkowaniach swobód obywatelskich, szczególnie w okresie Polski socjalistycznej.

Aby móc je osiągnąć konieczne jest zrealizowanie celów szczegółowych:

- identyfikacja czynników kształtujących zmienność liczebności wiernych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego,

- analiza rozmieszczenia kościołów luterzańskich w omawianej przestrzeni w kolejnych cezurach czasowych,
- określenie charakteru aktywności religijnej, społecznej (oświatowej, kulturalnej, dobroczynnej i infrastrukturotwórczej) wiernych Kościoła luterńskiego na badanym obszarze.

Na podstawie przytoczonych celów badawczych przyjęto następujące brzmienie hipotez:

- założono, iż najwięcej zmian w strukturach społeczno-organizacyjnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w regionie łódzkim nastąpiło w związku z II wojną światową, która była przyczyną gwałtownego zaniku większości form aktywności członków tego Kościoła i ogromnej dewastacji jego mienia,
- założono ponadto, że przełomowym momentem dla sytuacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w regionie łódzkim były zmiany ustrojowe po 1989 roku, które pozwoliły na rewindykację mienia, reaktywację wielu instytucji Kościoła oraz przywrócenie należnych mu praw.

Podstawowymi metodami zastosowanymi w pracy były metody historyczne (głównie metoda retrospektywna) służąca określeniu rozmieszczenia i form aktywności tej mniejszości religijnej w Polsce Środkowej. Wobec niemal całkowitego braku danych statystycznych ze spisów, które tylko incydentalnie ujmowały kwestie wyznaniowe, w pracy oparto się na własnym gromadzeniu materiału z poszczególnych parafii. Drugim istotnym źródłem informacji jest własna inwentaryzacja w przestrzeni obiektów dziedzictwa kulturowego tego kościoła, jego kartowanie i ocena stanu zachowania oraz dokumentacja ikonograficzna. Trzecią grupą metod są metody socjologiczne przede wszystkim wywiadu kwestionariuszowego, ankiety i wywiadu pogłębionego przeprowadzane osobiście przez autorkę we wszystkich nadal istniejących parafiach K.E.-A. w województwie z coraz mniej licznymi, i przeważnie bardzo zaawansowanymi wiekiem wiernymi, oraz z kapłanami i administracją kościelną wszystkich szczebli.

Przeprowadzone badania, pozwalają na przedstawienie następujących wniosków końcowych.

Liczba luteranów na obszarze badawczym nie przekracza 1300 osób, są to w większości osoby w wieku powyżej 60 lat, z przewagą kobiet. Najmniej liczną grupę stanowią dzieci i młodzież, co źle rokuje dalszej egzystencji wyznania w regionie. W większości parafii jej członkowie pochodzą najczęściej z okolicznych miejscowości wokół siedziby parafii, a nie z terenów samego miasta. W strukturze rodzin ewangelickich województwa łódzkiego dominują rodziny mieszane wyznaniowo, najczęściej ewangelicko-katolickie.

W ostatnich 15 latach ujawniły się coraz częstsze konwersje do Kościoła-Ewangelicko-Augsburskiego, sporadycznie zdarzają się też konwersje przeciwne. Na obszarze województwa łódzkiego dominują parafie małe, liczące nie więcej niż 50 członków. Tylko parafia łódzka liczy ponad 500 osób. Na skutek tego tylko 40% parafii ma możliwość podejmowania inicjatyw parafialnych wykraczających poza ich funkcje religijne, ale nawet ich sprawowanie napotyka na problemy związane z brakiem odpowiedniej liczby pastorów. Tylko w połowie parafii nabożeństwo odprawiane jest raz w tygodniu, w pozostałych 1-2 w miesiącu. Frekwencja na nabożeństwie w większości parafii (poza Łodzią) nie przekracza

kilkunastu osób. Większość księży, którzy sprawują opiekę duszpasterską nad parafiami województwa łódzkiego, pochodzi z rejonów Śląska Cieszyńskiego lub Górnego Śląska. Tylko w Łodzi funkcjonuje Stowarzyszenie Ewangelickie.

Największe problemy, z jakimi borykają się luterańskie parafie to:

- bardzo małą liczebność parafii, wręcz uniemożliwia podejmowanie inicjatyw zewnętrznych.
- znaczący ubytek wiernych (w każdym roku liczba pogrzebów w parafii kilkakrotnie przekracza liczbę chrztów)
- kłopoty finansowe, np. przy pracach remontowych lub brak środków na przywrócenie cmentarzom ich należytego stanu
- niedostateczna liczba duszpasterzy w województwie łódzkim. Na jednego pastora przypadają tutaj średnio 2-3 parafie. Duże odległości, w jakich znajdują się podległe księżom parafie, utrudniają sprawne administrowanie nimi.
- ciągle żywe stereotypy dotyczące pochodzenia czy narodowości.
- spore trudności sprawia też życie w diasporze. Część osób ma krewnych i przyjaciół na Śląsku Cieszyńskim, lub w innych rejonach kraju. Pewna część badanych rozważa emigrację w inny region kraju.

Do najczęściej spotykanych form zachowanego dziedzictwa materialnego zaliczyć należy: kościoły i cmentarze parafialne, kamienice lub inne nieruchomości, bądź też działki po nieruchomościach.

W ostatnich latach można mówić o ponownym wzroście zainteresowania problematyką mniejszości wyznaniowych i narodowych. Kwestiami ich dystrybucji, kultury, tradycji i różnorodnego dziedzictwa materialnego, ponownie zajęli się badacze reprezentujący wiele dyscyplin naukowych, w tym antropolodzy, socjolodzy czy wreszcie geografowie społeczni. Zmianie uległ również stopień podejmowanej przez mniejszości religijne aktywności społeczno-kulturalnej. W ciągu ostatnich 20 lat, coraz więcej mówi się o różnego typu inicjatywach podejmowanych właśnie przez Kościoły mniejszościowe, koncertach, wystawach oraz licznych przykładach działalności charytatywnej i ekumenicznej. Również ta aktywność stała się w ostatnich latach obiektem naukowego zainteresowania.